

УДК 94:355.01:316.48

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-1-3>

Борис ДРОГОМИРЕЦЬКИЙ,

orcid.org/0000-0003-0670-2743

аспірант кафедри історії та археології

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

(Мелітополь, Запорізька область, Україна) borisdrogomir@ukr.net

Костянтин СІЗАРЄВ,

orcid.org/0000-0002-2476-2355

аспірант кафедри історії та археології

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

(Мелітополь, Запорізька область, Україна) konsizar@gmail.com

РОСІЙСЬКА ІМПЕРСЬКА ПРАКТИКА ГІБРИДНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: ПЕРЕКРУЧЕННЯ ІСТОРІЇ Й МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ ЛЮДЕЙ

У статті розглянуто російську імперську практику гібридно-інформаційної війни. Зокрема, особливу увагу приділено тенденціям перекручення історії й маніпулювання свідомістю людей. Основна увага у статті приділяється ідеологічним аспектам утвердження імперської великодержавної політики. Автори зазначають, що російський імперський колоніалізм повною мірою відчувли на собі Україна та практично всі сусідні з Росією країни. Наводяться факти, що Російська держава використовувала цілий арсенал підступних, гібридних засобів у процесі перекручення історичних фактів й міжнародних договорів, маніпулювання свідомістю людей і політичними чинниками. Наголошено, що Москва завжди прагнула маніпулювати свідомістю як своїх громадян, так й інших народів, відтак москвинська влада постійно пробувала переписувати історію в потрібному саме їй руслі. Підкреслено, що намагання розвивати свою імперську великодержавну політику спонукало Росію продовжувати свою гібридну політику. Відзначено, що гібридно-інформаційна політика, серед іншого, спрямовувалась на запобігання перед сильнішою стороною та прояви експансіонізму по відношенню до слабкіших сусідніх країн. Це було необхідно задля ведення нескінченних колоніальних війн Московії, яка на рубежі XVII–XVIII століть трансформувалася в імперську Росію. Підсумовано, що внаслідок занепаду Російської імперії більшовицький режим, що виник на її місці, лише продовжив політику неоімперського експансіонізму. Особлива увага акцентується на тому, що фактичний послідовник Російської імперії у вигляді РФ й сьогодні активно проводить неоімперську практику гібридно-інформаційної війни, пропагуючи та агресивно насаджуючи ідеї так званого «русского міра».

***Ключові слова:** російська імперська практика, гібридно-інформаційна війна, історія, маніпулювання свідомістю людей, держава, неоімперський експансіонізм, більшовицький режим.*

Borys DROHOMYRETSKY,

orcid.org/0000-0003-0670-2743

Postgraduate Student at the Department of History and Archeology

Bogdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University

(Melitopol, Zaporizhia region, Ukraine) borisdrogomir@ukr.net

Konstantin SIZAREV,

orcid.org/0000-0002-2476-2355

Postgraduate Student at the Department of History and Archeology

Bogdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University

(Melitopol, Zaporizhia region, Ukraine) konsizar@gmail.com

RUSSIAN IMPERIAL PRACTICE OF HYBRID INFORMATION WAR: DISTORTION OF HISTORY AND MANIPULATION OF PEOPLE'S CONSCIOUSNESS

The article examines the Russian imperial practice of hybrid information warfare. In particular, special attention is paid to the tendencies of history distortion and manipulation of people's consciousness. The main attention in the article is paid to the ideological aspects of the establishment of the imperial great-power policy. The authors note that the Russian imperial colonialism was fully felt by Ukraine and practically all the countries neighboring Russia. The facts are given regarding the fact that the Russian state used a whole arsenal of insidious, hybrid means in the process of distorting historical facts and international treaties, manipulating the consciousness of people and political factors. It is noted

that Moscow has always sought to manipulate the minds of both its citizens and other peoples, therefore the Moscow authorities are constantly trying to rewrite history in the direction it needs. It was emphasized that attempts to develop its imperial great-power policy prompted Russia to continue its hybrid policy. It was noted that the hybrid information policy, among other things, was aimed at humiliation in front of the stronger side and the manifestation of expansionism in relation to weaker neighboring countries. This was necessary for waging the endless colonial wars of Muscovy, which at the turn of the XVIIth–XVIIIth centuries was transformed into imperial Russia. The conclusions are drawn regarding the fact that as a result of the decline of the Russian Empire, the Bolshevik regime that emerged in its place only continued the policy of neo-imperial expansionism. Particular attention is focused on the fact that the de facto follower of the Russian Empire in the form of the Russian Federation is still actively pursuing the neo-imperial practice of hybrid information war; propagandizing and aggressively implanting the ideas of the so-called “Russian world”.

Key words: *Russian imperial practice, hybrid information war, history, manipulation of people’s consciousness, state, neo-imperial expansionism, Bolshevik regime.*

Постановка проблеми. Від початку формування Російської імперської держави у XVIII ст. все більшої ваги набувала гібридно-інформаційна практика: перекручення та політизація історії, деморалізація населення, демотивація супротивного війська, маніпулювання свідомістю людей, зомбування населення ідеологічними гаслами тощо. Вже на той час російські владоможці були схильні вважати, що трактування будь-якої інформації у вигідному для них світлі має досягатися будь-якими засобами і методами. І в результаті російська влада не гребувала нічим при насадженні сусіднім народам власної імперської політики. І значна роль, при цьому, приділялась інформаційній пропаганді. Особливо в ході гібридних військових дій. Починаючи з давніх часів гібридно-інформаційна війна передбачала: збір тактичної інформації, захист власних інформаційних ресурсів, розповсюдження дезінформації й власної пропаганди з метою деморалізації військ й населення супротивника тощо. І вже в наш час гібридно-інформаційна війна зазвичай включає в себе кібертехнології, соціальні мережі, засоби радіоелектронної боротьби, мережеві технології, засоби психологічного впливу тощо. Загалом, мета гібридно-інформаційної війни полягає в нейтралізації моральних і матеріальних ресурсів ворога. Причому особлива роль належить ідеологічній складовій. Оскільки такого роду війна має пріоритетність за рахунок пропагандистських засобів впливу на свідомість людини в ідеологічній площині й маніпулюванні масами.

Аналіз досліджень. Загалом слід відзначити, що тематика російської імперської практики гібридно-інформаційної війни є досить розкритою в літературі. Проте, це є переважно роботи публіцистичного та популярного характеру. Окремі наукові аспекти теми містяться в працях: О. Галенка. (Галенко, 2014), В. Грибовського (Грибовський, 2014), Я. Дашкевича (Дашкевич, 2014), Л. Залізняка (Залізник, 2016), О. Ситника (Ситник, 2017; Sytnyk, 2019abc), Ф. Турченка та Г. Турченко (Тур-

ченко, Турченко, 2015), Т. Чухліба (Чухліб, 2014) та ін. Відтак існує потреба висвітлення тематики дослідження в більш концептуальному вимірі. Особливо це стосується проблеми перекручення історії й маніпулювання свідомістю людей представниками російської історіографії та ЗМІ.

Мета статі – визначення сутності російської імперської практики гібридно-інформаційної війни, насамперед – тенденцій перекручення історії й маніпулювання свідомістю людей.

Виклад основного матеріалу. Я. Дашкевич наголошував, що впродовж кількох століть в історичному дискурсі та свідомості людей насадувалося переконання, що Російська держава й російський народ беруть свої витоки від великого князівства Київського; що мовляв Київська Русь – колиска трьох братніх народів – російського, українського та білоруського; що росіяни за законом «старшебратства» мають право на спадщину Київської Русі тощо. Ця деформована історія стала основою дотепер російської історії. Хоча достеменно відомо, що: в часи існування держави Київської Русі про Московську державу не було ні згадки. Тоді як у 1254 р. Данило Галицький, отримавши від Папи Римського королівську корону, всіляко зміцнює державність України-Руси, Московське князівство, як улус Золотої Орди, було засноване ханом Менгу-Тимуром тільки в 1277 р. До цього часу Київська Русь уже існувала більше 300 р. Вчений ставить риторичне питання – як можна говорити про якогось «старшого брата», коли цей «старший брат» з’явився на світ декілька століть пізніше русичів-українців? Відтак він не має жодного морального права називати себе «старшим братом», диктувати людству правила існування, насаджувати свою культуру, мову, світосприймання. Відомо, що до кінця XV ст. не існувало російської держави, не було старшого брата «великороса» та російського народу, а була Суздальська земля – земля Моксель, а пізніше Московське князівство, що входило в склад Золотої Орди – держави Чингізидів. З кінця XIII й до

початку XVIII ст. народ цієї землі називали московитами. Натомість московські історики вперто обходять мовчанням питання про своє національне походження (Дашкевич, 2014).

Досить масовану державну фальсифікацію історії свого народу розпочав Петро I. Саме він вперше в 1701 р. видав указ про вилучення в покорених народів усіх письмових національних пам'яток: літописів, хронографів, хронік, давніх історичних записів, церковних документів, архівів і т. д. Особливо це стосувалась України-Русі. У 1716 р. Петро I «знімає копію» з так званого Кенігсберзького літопису, де було показано «об'єднання» давнього літописання Київського та Московського князівств і зроблено спробу обґрунтування єдності слов'янських і фінських земель. Однак доступ до «копії»-фальшивки, як і до самого оригіналу, був закритий (Ситник, 2017: 77). Ця фальсифікація Петрова I лягла в основу подальших фальсифікацій – написання т. зв. «Загальноруських літописних зводів», в яких обґрунтовувалось право Московії на спадок Київської Русі. На основі цих фальсифікацій 22 жовтня 1721 р. Московія оголосила себе Російською імперією, а московитів – росіянами. Так була вкрадена у законних спадкоємців Київської Русі – українців історична назва Русь. Петро I завіз з Західної Європи велику кількість спеціалістів, у тому числі й професіоналів-істориків, яких залучив до написання і фальсифікації історії Російської держави. Для цього кожний іноземець, що поступив на державну службу, давав присягу про нерозголошення державної таємниці й зобов'язувався ніколи не покидати Московську державу. На думку Я. Дашкевича, постає логічне запитання: які можуть бути державні таємниці при «обробці російської історії» давніх часів? У будь-якій цивілізованій європейській країні після 30-50 років розкриваються всі архіви. Російська імперія дуже боїться правди про своє минуле. Смертельно боїться! (Дашкевич, 2014). Москва завжди прагнула маніпулювати свідомістю як своїх громадян, так й інших народів. Тому московинська влада постійно намагалася переписувати історію в потрібному саме їй руслі.

22 жовтня 1721 р. Петра I було проголошено імператором, а Московська держава проголошувалася Російською імперією. Майже одразу нова назва країни і титул її правителя були визнані в країнах Західної Європи – Англії, Голландії, Франції. Відтак створення Російської імперії у XVIII ст. мало далекосяжні політичні наслідки як для російського народу, так і цілої низки країн, які опинилися під її владою або мали спільний з нею кордон. Ідеологічним обґрунтуванням неба-

ченого територіального розширення Росії стала імперська ідея. Її витoki прослідковуються вже наприкінці XV ст. Сформована діячами православної церкви та підтримана політичною елітою Московської держави імперська доктрина стала офіційною ідеологією російських самодержців. Її практичне застосування вимагало від урядових кіл Московії величезних матеріальних коштів та людських жертв. Водночас вона значною мірою вплинула на її подальший етнополітичний розвиток (Дашкевич, 2014).

Від часу, коли Московія почала називати себе Росією (Великою Руссю), розпочалося її самоствердження в якості спадкоємця й продовжувача традицій Київської Русі. Одночасно цим вона стверджувала своє право на «собираніє земель русских». Відтак розпочалося формування великоімперської ідеології. Не дивлячись на те, що Московське царство являло в національно-етнічному та культурно-історичному відношенні відмінне від Русі-України утворення, північне плем'я московитів пригадало свою колишню державну приналежність до «русских» підданих і, посилаючись на династичні зв'язки своїх князів з київською династією, привласнило назву Русь і для новопосталої московської держави. Так закріпилися й поширилися назви південна та північна Русь, Мала Русь – Малоросія й Велика Русь – Великоросія. Внаслідок цього дві різні національно-культурні формації покривалися однією руською назвою, і творилася ілюзія історичної національно-культурної єдності двох народів. Історія двох різних держав – київської й московської – стала уявлятися як органічні періоди однієї «русської історії». Москва не лише прибрала Київську Русь до своєї «російської» історії, а й самовільно визначила власне домінування в репрезентації «русського світу». Одночасно вона поставила себе щодо українців в якості «старшого брата». Натомість українцям була відведена другорядна роль «малоросів», тобто своєрідного відгалуження великоросів, що було «зіпсоване польськими та литовськими впливами». Так, спільна назва «росіян» витворила фальшиву уяву єдності культурно-історичних процесів двох народів і внесла плутанину та неясності в погляди на Росію й «російський народ» і на взаємовідносини двох народів – українського та «великоруського» (Ситник, 2017: 77–78).

Петровсько-катерининська політика царизму щодо українського – козацтва, в основі якої лежали принципи «поділяй і володарюй», на жаль, приносила свої плоди царизмові. Йому вдавалося шляхом підкупів і лицемірного обдурювання

роз'єднувати сили козацької старшини, залучаючи на свій бік певну її частину, з допомогою якої поневолювалося козацтво, поступово відбирались у нього всі його автономні права та вольності, а потім і зовсім було ліквідовано козацьку республіку (Ситник, Гатило, 2015: 142). Вже від середини XVIII ст. все більшою ставала залежність Війська Запорозького від Москви. Численні документи «Архіву Коша Нової Запорозької Січі» свідчать про стематичне отримання представниками Коша грошового та матеріального «жалування» (Архів Коша Нової Запорозької Січі, 2000: 35–36, 46–81, 90–94, 109–125).

Водночас, як зауважив Т. Чухліб, Московське царство тривалий час виплачувало данину Кримському ханству. Лише згідно з Константинопольським мирним договором 1700 р. ця принизлива для Московії процедура виплати «споминків» була на певний час призупинена. Але вже за умовами Адріанопольського перемир'я 1713 р. в чергове «кримський запит» про надсилання до Бахчисарая з Москви відповідних грошових коштів було записано до одного з пунктів тексту тимчасового між Османською імперією та Російською державою (Чухліб, 2014: 165–166). Проте намагання розвивати свою імперську великодержавну політику спонукало Росію в цей час продовжувати свою гібридну політику. Остання, серед іншого, спрямовувалась на запобігання перед сильнішою стороною та прояви експансіонізму по відношенню до слабкіших сусідніх країн. Особливо ж – щодо таких багатих, як Україна. Проте для московського (російського) колоніалізму загарбання одних матеріальних ресурсів було недостатнім. Це доповнювалося поглинанням людських ресурсів: найбільш інтелектуальних, соціально активних і всіляко обдарованих українців, включно – й військовим талантом. Це було необхідно задля ведення нескінченних колоніальних війн Московії, яка на рубежі XVII–XVIII ст. трансформувалася в імперську Росію.

Внаслідок зруйнування Російською державою Запорізької Січі, запорожці з 1709 по 1734 рр. змушені були жити на території Кримського ханства, де вони створили Олешківську Січ. У цей період запорізькі козаки чим далі – більшою мірою проявляють самоправність, непокірність і самочинність (за свідченнями сучасників), що стало навіть приводом для скарг на запорожців до російського царя (Центральний державний історичний архів України: 2–3). У цей період Петро I, незважаючи на невдалий Прутський похід 1711 р. та підписання принизливого для нього Адріанопольського перемир'я 1713 р., першим з російських влад-

можців сформулював завдання оволодіння Кримом. Останнє передбачало не лише оволодіння Кримським ханатом, але й – повне підкорення гетьманської України (Галенко, 2014: 167).

Проводячи завойовницьку політику в Північному Причорномор'ї впродовж другої половини XVIII ст., Російська держава повною мірою використовувала ресурси гетьманської України (Грибовський, 2014: 168). Відтак проявилася хижацька сутність російського імперського колоніалізму щодо України й Кримського ханства. При цьому Російська держава використовувала цілий арсенал підступних, гібридних засобів у процесі перекручення історичних фактів й міжнародних договорів, маніпулювання свідомістю людей і політичними чинниками. Метою цього було утвердження імперської великодержавної політики.

Фактор російської агресивної політики є одним із найбільш нагальних питань сучасності. При цьому, слід наголосити, що процес російської імперської експансії, як й імперської історії Московії, загалом, має досить давню історію, яка сягає XII–XIII століть, але досить виразно проявилася вже на рубежі XVII–XVIII ст. (Sytnuk, Sizarev, 2019: 153–157).

Ф. Турченко та Г. Турченко звертають увагу на те, що в російському соціумі завжди існувало принципове невизнання факту існування українців як окремої нації. Своєрідна місія Москви вбачалася в тому, щоб зібрати воедино частини колись «єдиного цілого» (Турченко, Турченко, 2015: 33). Задля цього розпочалася створення імперського проекту «Новоросія».

Півдню України в російських імперських проєктах відводилася роль плацдарму для подальшої експансії Російської імперії на Балкани і Середземномор'я. Тут планувалося навіть побудувати третю, окрім Петербурга і Москви, столицю Російської імперії. У такі наміри для новоприєднаної території найкраще підходила назва «Новоросія». У разі реалізації цих намірів ця територія з окраїни Російської імперії перетворювалася в її центр. Зміни в регіоні в умовах його імперської інкорпорації були спрямовані на перетворення цього українсько-козацького регіону на «Новоросію». Проєкт «Новоросія» мав суто грабіжницький характер: захоплювалася територія, частково виселялося корінне населення; відбиралися земля та майно; організовано завозилися на південно-українські землі росіяни-кріпаки, іноземні колоністи; місцеве населення перетворювалося на кріпаків; проводилася політика русифікації. У регіоні будували нові міста, як правило – військові форпости. Впроваджуючи «русский мир» (говорючи

сучасною мовою), знищувалися всі осередки українського життя, залишки козацького територіального устрою, козацького аграрного устрою, що будувався на вільнонайманій праці, українського економічного та культурного життя (зокрема, освіти), запроваджувався російський деспотизм та кріпацтво. На Південь України поширювався імперський адміністративний устрій, русифікація, впроваджувалося кріпацтво, здійснювалися відверто антитатарські та антиукраїнські заходи, підтримувалося заселення регіону росіянами та лояльними до них етнічними групами (Sytnyk, 2019b: 185–186). Л. Залізник вважає, що імперський російський проект «Новоросія» також був спрямований на те, щоб упередити національно-визвольні тенденції серед новоселів-освоювачів Півдня України. Так, вживалися спеціальні заходи для знищення, нівелювання української національної специфіки серед населення степів. Саме для цього сюди переселяли сербів, болгар, німців, греків, росіян та інші народи, а найактивнішу частину українців-козаків відправляли за межі регіону (наприклад, на Кавказ, завоювання якого розпочалося саме в цей час). Не випадково переселенці із закордону користувалися особливими пільгами (грошова допомога, найкращі землі, звільнення від податків та військової служби), яких не мало місцеве українське населення (Залізник, 2016: 76–77).

Більшовицький режим лише продовжив неоімперську практику гібридно-інформаційної війни з практично всіма її попередніми атрибутами. Але у більш значних масштабах і цинічних формах. Особливого значення набула пропаганда, завдяки котрій вдавалося не лише одурманувати й зомувати значну частину населення Росії та сусідніх країн. У 1920 р. досить невелика кількість більшовицьких агітаторів зайнялася поширенням значної кількості листівок серед експедиційних антибільшовицьких військ Антанти. У результаті і її керівники вирішили вивести свої війська, щоб вони не підхопили інформаційну бацилу більшовизму.

Сучасні дії РФ в реалізації проявів гібридної війни мають чимало аналогій в минулому. І підступну тактику Росії по відношенню до своїх сусідів досить тонко підмітив К. Г. Э. фон Маннергейм, який прослужив в російській армії тривалий час, пройшовши шлях від корнета до генерала. У своїх спогадах цей військовий діяч зауважив, що офіційні джерела чимало потрудилися над тим, щоб визвольна війна фінів перетворилася в просту громадянську війну. За подібними вигадками стоїть прагнення звинуватити законні уряд і армію Фінляндії в розв'язуванні війни, але це

не приховає того факту, що в 1918 р. фінні захищали недоторканність і незалежність своєї держави. Якщо б вони не піднялися на боротьбу, Фінляндія в кращому випадку перетворилася б в автономну область Радянського Союзу – без яких би то не було національних свобод, без справжньої державності, і їм би не знайшлося місця серед вільних націй (Sytnyk, 2019a: 76–77).

14 червня 1939 р. був збитий під час регулярного рейсу з Таллінна до Хельсінкі фінський пасажирський літак «Калева». Було доведено, що «Калева» збили два російських винищувача й що російський підводний човен, що курсувала в цьому районі, оволоділа всіма вантажами, котрі перебували в літаку. 27 листопада 1939 р. Молотов інформував фінського посла, що радянський уряд більше не вважає себе зв'язаним договором про ненапад. На фінську пропозицію про спільне вивчення інциденту з пострілами невідомого походження в селі Майніла жодної уваги не звернули і, перекручуючи факти, стали стверджувати, що уряд Фінляндії попросив відвести російські війська на 25 кілометрів від кордону. У ноті від 29 листопада Молотов кинув звинувачення в тому, що фінські збройні сили, «як відомо», продовжують вести військові дії не тільки на Карельському перешийку, але і на інших ділянках. У «місті» Терійокі, а насправді в дачному селищі, розташованому поблизу кордону, було сформовано «Народний уряд демократичної республіки Фінляндія». Головою уряду був обраний фінський комуніст, член секретаріату Комінтерну О. В. Куусинен. Наступного дня у своєму інформаційному повідомленні радянський уряд заявив, що звернення про надання допомоги, зроблене від імені «народного уряду», схвалено і що Фінляндія і Радянський Союз такий договір уклали. Одночасно повідомили, що народ радянської Карелії тепер возз'єднується зі своїми фінськими побратимами по племені для створення єдиної національної держави. Радянські засоби інформації вели жорстку антифінську пропаганду, котра особливо була націлена на нібито пануючі в Фінляндії заворушення (Высказывания маршала Маннергейма, 2017). Всі ці засоби і методи Радянського Союзу свідчили не лише про передумови гібридної війни, але і її фактичне втілення (Sytnyk O. M. Evolution of a hybrid-information war in the context of aggressive policy of the Russian Federation in respect to Ukraine. Challenges of study, conservation and interpretation of historical and cultural heritage: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. С. 70–92, 75–76). Нині дії путінської Росії по відношенню до України на диво схожі на дії СРСР

по відношенню до Фінляндії в 1930–1940-х рр. Не даремно у своїх мемуарах маршал К. Г. Э. Маннергейм в основному називав Радянський Союз Росією. Тому і рядки з його мемуарів ідеально підходять для нашого часу (Маннергейм, 1999).

Зазвичай військова стратегія включає такі види воєн: невеликі війни, звичайна війна, регіональна війна. Існує також тип «асиметричної війни» – військовий конфлікт, у котрому ресурси двох сторін суттєво відрізняються, й під час війни сторони намагаються використовувати характерні недоліки один одного. Яскравий приклад цього – афганська війна, яку вів СРСР. Нині набув поширення термін «гібридні загрози», який визначає загрози, які надходять від супротивника, здатного одночасно використовувати традиційні та нетрадиційні інструменти гібридної агресії (Sytnyk, 2019a: 72). О. Ситник вважає, що більшість війн носять не лише озброєний військовий характер, вони досить часто мають тісний зв'язок із психологічним впливом на свідомість людей за допомогою агітації, пропаганди та інших засобів впливу. Особливо це стосується сучасної гібридної війни, розпочатої Кремлем проти України (Sytnyk, 2019c: 131–132).

Гібридність передбачає велику роль інформаційних впливів на населення, що ведуться на всіх рівнях комунікації, впливаючи на всі сторони світогляду. У такій ситуації відбувається сегментація і суспільної свідомості – єдина і послідовна картини, яка спиралася б на відомі населенню історичні образи війни («Друга світова»,

«Афганістан») в масовій свідомості не склалася. Сприйняття війни залишається вкрай неоднозначним – не дивлячись на значні зусилля державної пропаганди, прийняття законів та діяльність активістів із сфери громадянського суспільства (Drogomyretskyi, 2020: 286).

Висновки. Загалом слід наголосити, що для Російської імперії характерним було прагнення до реалізації своїх імперських цілей практично влюбій частині Європи та Азії. Проте в силу цілої низки чинників, зокрема феодально-кріпосницької системи, самодержавно-деспотичного характеру влади, бюрократично-корупційного апарату тощо, досконалої реалізації цих планів Росія досягти не могла. Однак російський імперський колоніалізм повною мірою відчули на собі Україна та практично всі сусідні з Росією країни. При цьому Російська держава використовувала цілий арсенал підступних, гібридних засобів у процесі перекручення історичних фактів й міжнародних договорів, маніпулювання свідомістю людей і політичними чинниками. Метою цього всього було утвердження імперської великодержавної політики.

Після занепаду Російської імперії, більшовицький режим, що виник на її місці, лише продовжив політику неоімперського експансіонізму. Нині фактичний послідовник Російської імперії у вигляді РФ й сьогодні активно проводить неоімперську практику гібридно-інформаційної війни, пропагуючи та агресивно насаджуючи ідеї т. зв. «русского міра».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Коша Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734–1775 рр. / упор. Л. З. Гісцова, Л. Я. Демченко та ін. / за ред. П. С. Соханя. Т. 2. Київ : Інститут української ахеографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2000. 751 с.
2. Высказывания маршала Маннергейма, которые как бы обращены к Украине. 2017. URL : <http://from-ua.com/news/405413-viskazivaniya-marshala-mannergeima-kotorige-kak-bi-obrascheni-k-ukraine.html>.
3. Галенко О. Відколи Росія почала завойовувати Крим? *Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / НАН України. Інститут історії України. Відп. ред. В. А. Смолій.* Київ : Ін-т історії України НАН України, 2014. С. 167.
4. Дашкевич Я. Як Московія вкрала історію Київської Русі-України. 2014. URL : <http://uainfo.org/blognews/398664-kak-moskoviya-ukrala-istoriyu-kiyevskoy-rusi-ukrainy-doklad-doktora-istoricheskikh-nauk.html#sel=8:1,10:45>.
5. Грибовський В. Яку участь брали запорожці у завоюванні Криму Росією? *Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / НАН України. Інститут історії України. Відп. ред. В. А. Смолій.* Київ : Ін-т історії України НАН України, 2014. С. 168–170.
6. Залізник Л. Історичні корені імперської політики Росії проти України. *Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол. : П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій.* Київ : «МП Леся», 2016. С. 55–88.
7. Маннергейм К. Г. Э. Мемуари / Сайт «Военная литература». 1999. URL : <http://militera.lib.ru/memo/other/mannerheim/index.html>.
8. Ситник О. М. Історичні витоки російсько-української війни 2014–2017 років *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. Вип. 2. 2017. С. 71–81.
9. Ситник О., Гатило Ю. Проект конституції Пилипа Орлика. *Історичний збірник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.* Мелітополь : Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2015. Вип. 3. С. 137–145.
10. Турченко Ф., Турченко Г. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 166 с.

11. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. Ф. 229 : «Архів Коша Нової Запорозької Січі», оп. 1, spr. 1 : «Звернення до царя з приводу «всегдашних своевольствий и непослушаний непостоянных и непокорных запорожцев», 3 арк.
12. Чухліб Т. Чому московські царі перестали платити данину Кримському ханству на початку XVIII ст.? *Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / НАН України. Інститут історії України. Відп. ред. В. А. Смолій.* Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. С. 165–166.
13. Drogomyretskyi B. The influence of ideology on the Soviet information space in the context of the Afghan war (1979–1989). *Zaporizhzhia Historical Review*. No. 54. Vol. 2. 2020. P. 282–288.
14. Sytnyk O. M. Evolution of a hybrid-information war in the context of aggressive policy of the Russian Federation in respect to Ukraine. *Challenges of study, conservation and interpretation of historical and cultural heritage: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 70–92.
15. Sytnyk O. M. Russian-ukrainian war 2014–2019 years as the decisive stage of the struggle for the Ukrainian independent state. *Relevant research of historical sciences: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 183–201.
16. Sytnyk O. M. Ukrainian-polish political relations in the context of opposing imperial encroachments from Russia. *Chronology in the timeline of historical knowledge: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 120–134.
17. Sytnyk O., Sizarev K. The foundations and origins of the Moscow expansionist imperial policy towards Ukraine *Scholarly Works of the Faculty of History, Zaporizhzhia National University* No. 52. Vol. 2. 2019. P. 153–157.

REFERENCES

1. Arkhiv Kosha Novoi Zaporozkoi Sichi: korpus dokumentiv 1734–1775 rr. / [upor. L. Z. Histsova, L. Ya. Demchenko ta in. / za red. P. S. Sokhania]. T. 2. Kyiv : Instytut ukrainskoi akheohrafi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho. [Archive of the Kish of the New Zaporozhian Sich: a body of documents of 1734–1775 / [emphasis. L. Z. Gistsova, L. Ya. Demchenko and others. / for ed. P. S. Sokhan]. Vol. 2. Kyiv: Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies. MS Hrushevsky]. 751 p. [in Ukrainian].
2. Vyiskazyvaniya marshala Mannergeyma, kotoryie kak byi obraschenyi k Ukraine. [Statements of Marshal Mannerheim, which seem to be addressed to Ukraine]. 2017. URL: <http://from-ua.com/news/405413-viskazivaniya-marshala-mannergeima-kotorie-kak-bi-obrascheni-k-ukraine.html> [in Russian].
3. Halenko O. Vidkoly Rosiia pochala zavoiovuvaty Krym? Krym: shliakh kriz viky. Istoriiia u zapytanniakh i vidpovidiakh / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Vidp. red. V. A. Smolii. Kyiv : In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2014. [Galenko O. Since when did Russia begin to conquer Crimea? Crimea: the way through the ages. History in questions and answers / NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Resp. ed. V. A. Smolii. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine] P. 167 [in Ukrainian].
4. Dashkevych Ya. Yak Moskovia vkrala istoriiu Kyivskoi Rusi-Ukrainy. [Dashkevych J. How Muscovy stole the history of Kievan Rus-Ukraine]. 2014. URL: <http://uainfo.org/blognews/398664-kak-moskoviya-ukrala-istoriyu-kievskoy-rusi-ukrainy-doklad-doktora-istoricheskikh-nauk.html#sel=8:1,10:45> [in Ukrainian].
5. Hrybovskiy V. Yaku uchast braly zaporozhtsi u zavoiovanni Krymu Rosiieiu? Krym: shliakh kriz viky. Istoriiia u zapytanniakh i vidpovidiakh / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Vidp. red. V. A. Smolii. Kyiv : In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, [Gribovsky V. What was the participation of the Cossacks in the conquest of Crimea by Russia? Crimea: the way through the ages. History in questions and answers / NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Resp. ed. V. A. Smolii. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine] 2014. P. 168–170. [in Ukrainian].
6. Zalizniak L. Istorychni koreni imperskoi polityky Rosii proty Ukrainy. Ahresiia Rosii proty Ukrainy: istorychni peredumovy ta suchasni vyklyky / P. P. Hai-Nyzhnyk (kerivnyk proektu, uporiad. i nauk. red.); avt. kol. : P. P. Hai-Nyzhnyk, L. L. Zalizniak, I. Y. Krasnodemska, Yu. S. Fihurnyi, O. A. Chyrkov, L. V. Chuprii. Kyiv : «MP Lesia», [Zalizniak L. Historical roots of Russia's imperial policy against Ukraine. Russian aggression against Ukraine: historical preconditions and modern challenges / P. P. Gai-Nyzhnyk (project manager, editor and scientific editor); aut. count : P. P. Gai-Nyzhnyk, L. L. Zalizniak, I. Y. Krasnodemska, Yu. S. Figurny, O. A. Chirkov, L. V. Chupriy. Kyiv: MP Lesya] 2016. P. 55–88. [in Ukrainian].
7. Mannergeym K. G. E. Memuاري / Sayt «Voennaya literatura». [Mannerheim K. G. E. Memoirs / Website "Military Literature"]. 1999. URL: <http://militera.lib.ru/memo/other/mannerheim/index.html> [in Russian].
8. Sytnyk O. M. Istorychni vytoky rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–2017 rokiv. Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk. Vyp. 2. [Sytnyk O. M. Historical origins of the Russian-Ukrainian war 2014–2017. Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin].] 2. 2017. P. 71–81. [in Ukrainian].
9. Sytnyk O., Hatylo Yu. Proekt konstytutsii Pylypa Orlyka. Istorychnyi zbirnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Melitopol : Vyd-vo MDPU imeni Bohdana Khmelnytskoho, 2015. 3. [Sytnyk O., Gatylo Y. Draft Constitution of Pylyp Orlyk. Historical collection of Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky. Melitopol: Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Publishing House, 2015. Issue. 3]. P. 137–145. [in Ukrainian].
10. Turchenko F., Turchenko H. Proekt «Novorosii» i novitnia rosiisko-ukrainska viina. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, [Turchenko F., Turchenko G. The project "New Russia" and the latest Russian-Ukrainian war. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine] 2015. 166 p. [in Ukrainian].
11. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi. F. 229 : «Arkhyv Kosha Novoi Zaporozkoi Sichi», op. 1, spr. 1 : «Zvernennia do tsaria z pryvodu «vshedashnykh svoevolstvyi y neposlushanyi nepostoiannykh y nepokornykh zaporozhtsev», 3 ark. [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv. F. 229: "Archive of the Kish of the New Zaporozhian Sich", op. 1, case 1: "Appeal to the king about the "perpetual arbitrariness and disobedience of fickle and disobedient Cossacks", 3 sheets]. [in Ukrainian].

-
12. Chukhlib T. Chomu moskovski tsari perestaly platyty danynu Krymskomu khanstvu na pochatku XVIII st.? Krym: shliakh kriz viky. Istoriiia u zapytanniakh i vidpovidiakh / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Vidp. red. V. A. Smolii. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, [Chukhlib T. Why Moscow tsars stopped paying tribute to the Crimean Khanate in the early XVIII century.? Crimea: the way through the ages. History in questions and answers / NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Resp. ed. V.A. Smoliiy. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine]. 2014. S. 165–166. [in Ukrainian].
13. Drogomyretskyi B. The influence of ideology on the Soviet information space in the context of the Afghan war (1979–1989). *Zaporizhzhia Historical Review*. No. 54. Vol. 2. 2020. C. 282–288.
14. Sytnyk O. M. Evolution of a hybrid-information war in the context of aggressive policy of the Russian Federation in respect to Ukraine. *Challenges of study, conservation and interpretation of historical and cultural heritage: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 70–92.
15. Sytnyk O. M. Russian-ukrainian war 2014–2019 years as the decisive stage of the struggle for the Ukrainian independent state. *Relevant research of historical sciences: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 183–201.
16. Sytnyk O. M. Ukrainian-polish political relations in the context of opposing imperial encroachments from Russia. *Chronology in the timeline of historical knowledge: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 120–134.
17. Sytnyk O., Sizarev K. The foundations and origins of the Moscow expansionist imperial policy towards Ukraine *Scholarly Works of the Faculty of History, Zaporizhzhia National University*, No. 52. Vol. 2. 2019. P. 153–157.